

РЕЦЕНЗИЯ

върху дисертационен труд за получаване на научната степен „доктор“ в област на висше образование „икономика“, научна специалност „Икономика и управление (по отрасли), професионално направление шифър 3.8 Икономика към ИАИ

Тема и автор на дисертационния труд:

Конкурентоспособност на аграрния износ на България

Теодора Василева Семерджиева

Член на научното жури: професор, доктор Румен Грозданов Попов, Институт по аграрна икономика, Икономика на селското стопанство, заповед №РД-51 от 01.04.2021г. на Председателя на ССА.

I. Кратко представяне на докторанта

Теодора Василева Семерджиева е родена през 1973г. През 1992-1996 г. завършва УНСС със степен „магистър по международни отношения“, а през 1996-2000 г. и защитава диплома по макроикономика от университета в Хамбург, както и „магистър“ през 2000 и 2001 г. в същия институт. Владее писмено и говоримо английски, немски, френски и руски езици. Проявява социални умения и интереси в областта на пианото, американската литература, асоциацията на Африка и приятелите на Африка в България. Владее повече от осем компютърни езика. Работи за сравнително кратки периоди като асистент, анкетър, счетоводител, експерт в редица германски и български фирми, а от 3.05.2004г. като старши експерт в МЗХ, Дирекция „Агростатистика“.

II. Обща характеристика на дисертацията и автореферата – обем и структура

Дисертацията има обем от 212 стр., разделени в увод и четири глави – Теоретични основи на изследването на конкурентоспособността на аграрния износ; Методика на изследването; Анализ на конкурентоспособността на аграрния износ на България и Предложения за повишаване на конкурентоспособността на аграрния износ. В предложения труд са включени 39 таблици и 18 графики и фигури и е направен преглед на над 550 литературни източници.

Авторефератът към дисертацията е в обем от 31 стр. и по своето съдържание отговаря напълно на дисертационния труд.

III. Актуалност на проблема

Темата на дисертационния труд е актуална, защото, първо, произтича от значимостта на външнотърговския експорт на селскостопански продукти за отрасъла и за икономиката на България, като той заема 14-16% от износа на страната, и второ, от промените в структурата на износните продукти – преработени и непреработени, на интензивни и екстензивни култури и пр. Към това трябва да се добави и сравнително ниското ниво на организация на аграрните пазари, слабото познаване на от по-далечни партньори, недостатъчно развитата търговска инфраструктура и слабости в кооперирането на земеделските производители, което създава нови изисквания за знания и умения сред селскостопанските производители и търговци. Трябва да признаем, че въпреки значението на търговията с аграрни продукти в страната все още липсва цялостен обстоен анализ на неговата конкурентоспособност на важни за нас пазари.

Либерализацията на световната търговия с аграрни продукти, членството в СТО и интегрирането на страната в Европейския съюз създадоха нова икономическа среда, следователно изискваха и нови критерии и показатели за нейното обяснение. Настоящата дисертация дава своя принос в това отношение.

IV. Литературна осведоменост и теоретична подготовка на кандидата

От съдържанието на дисертацията и справката за ползваната литература става ясно, че дисертанта познава и е ползвала широк кръг от произведения както от по-далечното минало, така и на съвременни автори. Това, заедно с теоретичната подготовка на авторката, и е позволило да определи обема, предмета и целта на изследването. Именно определянето на целта като систематизиране, измерване, оценка и анализ са позволили да се направят препоръки за повишаване на конкурентоспособността на аграрния износ.

V. Методичен подход

Обекта, предмета и целта на изследването са ясно определени – аграрния износ,

неговата конкурентноспособност и оценка и препоръки за повишаване му в бъдеще. Задачите са във връзка с тях, като закономерно се акцентира върху подчертано най-важната от тях - да се формулират препоръки за повишаване на конкурентоспособността на аграрния износ на България.

Тезата на дисертацията е добре определена – повишаване на конкурентоспособността чрез увеличаване на дела на стоките с висока добавена стойност, висок доходен и диверсификационен потенциал. Трите хипотези съответсват на тази цел - България изявява конкурентни предимства на някои от сегментите на световния аграрен пазар, но има ниско конкурентно равнище на аграрния износ като цяло; българският аграрен износ има структурни проблеми; българската аграрна експортна кошница се нуждае от реструктуриране с цел повишаване на нейната ефективност от гледна точка на икономическия растеж.

Изследването е проведено чрез използване на богат методически материал – логико-теоретични и емпирични методи, метод на сравнение, индексен подход, корелационен и регресионен анализ и др.

VI. Значимост и убедителност на получените резултати, интерпретации и изводи

Значимостта и убедителността на получените резултати, интерпретации и изводи могат да се обобщят по следния начин:

- Дава се представа за различните модели на конкурентоспособността в зависимост от развитието на световната икономика, като се подчертава ясно съответната авторова принадлежност;
- Представено е съдържанието на понятието конкурентоспособност на четири нива – национално, продуктово, фирмено и отраслево. Авторът ясно заявява, че аграрният износ надгражда отраслевата конкурентоспособност;
- Подчертава, че конкурентоспособността на аграрния износ е способност на аграрния сектор за запазване и увеличаване на пазарния дял на световния пазар, като чрез специфични експортни стратегии се увеличава дялът на стоките с висока добавена стойност, висок доходен и диверсификационен потенциал;

- Методическата рамка на изследването обхваща пълно измерители на специализация, конкурентно равнище, конкурентни стратегии и факторния ефект върху географската диверсификация;
- В третата глава анализът разкрива, че нарастването на износа се дължи на добре известния факт, че пшеница и суров тютюн и впоследствие слънчогледово семе, царевица, ечемик, продукт на механизирани труд и следствие на високите реколти, либерализирането на външнотърговския режим на страната и световната пазарна конюнктура на пшеница, слънчоглед и суров тютюн, бяха добре приети от световния пазар;
- В същото време останалите аграрни продукти, явно или косвено, показват слабост на пазарно покритие и загуба или запазване на конкурентни позиции;
- Българският аграрен износ има структурни проблеми от гледна точка на неговата икономическа ефективност;
- Авторът подчертава ясно, че стойността на българския аграрен износ на глава от населението са значително по-ниски от средните за ЕС-28, включително и на страни близки по брой на населението като Белгия, Ирландия, Чехия, Унгария, и че намаляват за периода 2008-2018 г. Причината е, че се изнасят предимно непреработени продукти;
- Убедителни са постановките на автора относно мерките за повишаване на конкурентоспособността на аграрния износ, а именно: за стимулиране на продуктовете и технологични иновации за постигане на изискванията за качество, стандартизация и специфичните очаквания на пазарите с висок доход на потребителите; диверсификацията на износа като средство за защита от колебанията на световния пазар; увеличаване на високо преработените стоки в експортната листа; преразглеждането на икономическите и търговски отношения с важни страни или агенти; постигане на все по-необходимото изпълнение и контрол на спазването на регулациите и стандартите.

VII. Приноси на дисертационния труд (оценяват се поотделно научно-фундаменталните и научно-приложните приноси)

- Научно-фундаментални приноси:

- Дава определение на конкурентоспособността на аграрния износ, като това е способност за запазване или увеличаване на пазарния дял на световния пазар чрез експортни стратегии за увеличаване на дела на стоките с висока добавена стойност, висок доходен и диверфикационен потенциал;
- За постигане на целта на изследването са използвани много на брой и значителни по съдържание методи, като индекс на Баласа, продуктово-ситуационен анализ, измерване на сравнителните предимства, ABC анализ и др.;
- Извършен е анализ на стоковите групи на аграрния отрасъл на България, като същевременно са дадени сравнителните характеристики и измененията на пазара. Подчертава се като слабост, че българските продукти имат сравнителни предимства само в малък брой стоки;
- Въздействието на диверсификацията на износа върху икономическата ефективност и конкурентоспособността на износа е подчертана ясно;
- Дадена е специална оценка на равнището на аграрния износ на световния пазар на някои продукти, което е важно предимство на българския износител;
- Авторът правилно подчертава, че българската външна аграрна търговия е силно насочена към износ на суровини, непреработени и слабо преработени продукти, като в същото време вносът е на предимно преработени продукти, тоест тя е относително неконкурентна;
- Като принос на автора могат да се посочат трите отговора на хипотезите на автора, които имат практическа стойност за преодоляване на неконкурентността на някои пазари и повишаване на предимствата на други.
- Научно-приложни приноси:
 - Авторката дава своята оценка за постигнатите резултати относно конкурентните позиции на българския аграрен износ – разширяването на ЕС има по-скоро отрицателно въздействие върху търговските предимства в резултат на повишен конкурентен натиск, но в същото време страната запазва конкурентни предимства на някои от сегментите на аграрния пазар; бедната стокова структура, изразяваща се в предимно непреработени продукти –

- пшеница, царевица и слънчоглед, което носи ценови рискове; необходимост от реструктуриране на износа с оглед на повишаване на неговата ефективност;
- Подчертава се, дялът на ХВП в аграрния износ на България е много под средния за ЕС-28 и по този показател България заема едно от последните четири места през 2018 г., т.е. този показател намалява и допринася за незадоволителната конкурентоспособност на износа;
 - Дадена е разликата в конкурентоспособността на националните продукти:
 - аграрни продукти с ниски и низходящи резултати - това е най-вече месната промишленост;
 - аграрни продукти с ниска производителност в статично равновесие - най-ярък пример е млечната промишленост;
 - аграрни продукти с високи, но с понижени резултати – това е тютюна;
 - аграрни продукти с висока и подобряваща се производителност, като например пшеницата, слънчогледа и др.
 - Дава се перспективата за развитие на световната аграрна търговия през следващите десет години, което може да служи като база за развитие на търговската политика на фирмите.

VIII. Публикационна активност и оценка на качеството на научните публикации

Научните публикации на дисертанта са три на брой – напълно достатъчни, като освен това са от авторитетни научни форуми – списание „Икономика и управление на селското стопанство“, Международна младежка научна конференция на УНСС, 2018г. и "European Agriculture and Food Value Chain: Dynamics and Innovations", 22- 24 October 2018, Sofia, 2019, ISBN 978-954-8612-22-7, National Center for Agrarian Science стр. 130-140.

IX. Критични бележки, въпроси и препоръки към кандидата

Бих искал да получа отговор на следните бележки и направя препоръки пред кандидата:

1. На какво се дължи нарастването на относителния дял на аграрния износ през годините 2011-2019 в сравнение с годините 2000-2007? Дължи ли се това на засилен износ на едни стоки и внос на други?

2. Въз основа на направените изводи препоръчвам дисертацията да бъде издадена като отделна книга, което ще спомогне за разпространението ѝ сред заинтересованите среди.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ:

Въз основа на приложените от докторанката различни методи на изследване, направените обобщения и изводи считам, че представеният дисертационен труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и за заемане на академични длъжности в ССА, което ми дава основание да го оценя **ПОЛОЖИТЕЛНО.**

Въз основа на гореизложеното предлагам да се присъди на Теодора Василева Семерджиева научната степен “доктор” в област на висше образование „Икономика“, научна специалност „Икономика и управление (по отрасли), професионално направление шифър 3.8 Икономика към ИАИ.

Дата: 15.05.2021г.

ИЗГОТВИЛ РЕЦЕНЗИЯТА:

/проф. д-р Румен Попов/